

NORMATIIVISEN ETIIKAN TEORIOITA

MITÄ KAIKKEA ETIIKAN ALAAN KUULUU

LAAJA NÄKEMYS: koko ihmiselämä

SUPPEA NÄKEMYS: yhteiset pelisäännöt (miten kohdella muita moraalisubjekteja)

HYVE-ETIIKKA

- toimi niin, että edistät itsessäsi hyvän ihmiselämän ideaalin toteutumista

SEURAUSETIIKKA

- toimi niin, että teoillasi on mahdollisimman suotuisa seuraus...

EGOISMI: ...itsellesi

ALTRUISMI: ...toisille

UTILITARISMI: ...kaikille

VELVOLLISUUSETIIKKA

- toimi niin, että tekosi ei riko ehdottomia moraalinormeja

SOPIMUSETIIKKA

- toimi niin, että kunnioitat rationaalisesti sovittuja sopimuksia

OIKEUSETIIKKA

- toimi niin, että yhteiskunnassasi määritellyt oikeudet toteutuvat asianosaisten kohdalla

PÄÄMÄÄRÄ: millaista tulosta toiminnalla tavoitellaan

MUOTO: mitä normeja noudatetaan

MIKÄ ON TOIMINNAN ARVIOINTIKRITEERI

— seurausetiikka eli konsekventialismi (engl. *consequence*, 'seuraus')

- **UTILITARISMI** yhteiskuntaa uudistamaan 1800-luvulla pyrkinyt suuntaus

- kussakin tilanteessa pitäisi arvioida eri tekovaihtoehtoja ja valita niistä se, joka tuottaa mahdollisimman suuren hyödyn mahdollisimman monelle

$$\text{TEON MORAA-} \\ \text{LINEN ARVO} = \text{TEON TUOTTAMA} \\ \text{KOKONAISHYÖTY} - \text{TEON TUOT-} \\ \text{(engl. utility)} \quad \text{TAMA KOKO-} \\ \text{NAISHAITTA}$$

- Jeremy Bentham ja John Stuart Mill
- aikanaan radikaalia vaatimuksissaan tasa-arvosta
 - ✓ jokaisen ihmisen kokema hyöty yhtä arvokasta
 - ✓ alenevan rajahyödyn vuoksi rikas ei hyödy lisäeurosta yhtä paljon kuin köyhä, joten tasainen tulonjako maksimoi kokonaishyödyn paremmin kuin tuloerojen ylläpitäminen
- eri tekojen mahdollisten seurausten ketjuja tulevaisuudessa on tietenkin rajattava, sillä muuten jokainen tilanne, jossa käytetään moraalista harkintaa, venyisi tuskastuttavan pitkäksi
 - samoin on mietittävä, miten esim. sivuvaikutukset otetaan huomioon

- kysymyksiä, joiden suhteen utilitaristit eroavat toisistaan
 - miten hyöty määritellään:

MIELIHYVÄN MÄÄRÄ
(Jeremy Bentham)

- kaikki mielihyvä samanlaista
- erot syntyvät kokemusten intensiteetistä, kestosta, todennäköisyydestä jne.

MIELIHYVÄN LAATU
(John Stuart Mill)

- on olemassa alempia ruumiinnautintoja ja korkeampia henkisiä nautintoja
- ”Parempi olla tyytymätön Sokrates kuin tyytyväinen sika.”

**KUNKIN YKSILÖLLISET
PREFERENSSIT**

- (Peter Singer)
- miten eri tekovaihtoehdot mahdollistaisivat eri moraalisubjektien henkilökohtaiset tavoitteet, mitä ne sitten ovatkaan

- minkä seurauksia arvioidaan:

1. YKSITTÄISTEN TEKOJEN seurauksia (tekoutilitarismi)

- ✓ ongelma: vaikuttaisi oikeuttavan epäoikeudenmukaisia tekoja (esim. vähemmistön kärsiminen enemmistön nautinnon vuoksi)
- ✓ ongelma: moraalista tulee ailahtelevaa, jos esim. varastaminen on tänään kiellettyä ja huomenna sallittua

2. niiden SÄÄNTÖJEN pitkän aikavälin seurauksia, joita yksittäiset teot noudattavat (sääntöutilitarismi)

- ✓ ongelma: joissakin tilanteissa saattaisi olla parempi rikkoa sääntöä (esim. valkoinen valhe) eikä vain noudattaa sitä poikkeuksetta

— velvollisuusetiikka eli deontologinen etiikka (kr. *deon*, 'velvollisuus')

- Immanuel Kant
- moraalilunteeeseen kuuluu, että se sisältää ehdottomasti velvoittavia normeja ("Älä tapa", "Älä valehtele" jne.)
 - ainoastaan velvollisuudentunnosta tehdyt teot ovat varsinaisesti moraalisia
 - ✓ jos jokin teko on tehty avuliaisuudesta tai rakkaudesta, se on moraalisesti yhdenmukainen
 - kahdenlaisia normeja

KATEGORISET IMPERATIIVIT

- ehdottomia
- tee aina X

HYPOTEETTISET IMPERATIIVIT

- ehdollisia (ulkoisista ehdoista riippuvia)
- tee X jos haluat Y:n

- ✓ muiden eettisten teorioiden, esim. seurausetiikan tai hyve-etiikan, tarjoamat ohjeet ovat vain hypoteettisia: ne riippuvat olosuhteista tai hyödyn tai hyvän elämän määritelmästä

- velvollisuudentunnon lähteet:
 - **A HETERONOMIA:** velvoittavat normit omaksutaan ulkoapäin
 - esim. pieni lapsi tottelee pelosta
 - vrt. jumalallisen käskyn teoria: normit ovat jumalan käskyjä
 - **B AUTONOMIA:** velvoittavat normit ovat itse itselle asetettuja
 - järkiolento (ihminen) kykenee itse säätämään itselleen velvollisuudet
- järkiolento tunnistaa kategoriset imperatiivit **YLEISTETTÄVYYDEN** testin avulla: voisiko teon noudattaman periaatteen yleistää niin, että kaikki toimisivat sen mukaan
 - jos periaate johtaisi ristiriitaisuuksiin, on tekoa ehdottomasti vältettävä (järjen käyttöön edellyttää ristiriidattomuutta)
 - järki myös takaa sen, että löytyvät normit ovat objektiivisia

KATEGORISEN IMPERATIIVIN 1. MUOTOILU:
Tee ainoastaan sellaisia tekoja, joiden noudattaman periaatteen voisit toivoa tulevan yleiseksi laiksi.

KATEGORISEN IMPERATIIVIN 2. MUOTOILU:
Kohtele ihmisyyttä itsessäsi ja muissa ihmisissä aina päämääränä sinänsä, älä koskaan pelkästään välineenä.

Jos tekojeni periaatteet eivät olisi yleistettävissä, siis siten, että esim. minua kohdeltaisiin kuten itse kohtelen muita, suhtautuisin toisiin pelkästään välineinä omille päämäärilleni.

- Kantin velvollisuusetiikan ja utilitarismin vertailua

	TEKOUTILITARISMI	SÄÄNTÖUTILITARISMI	KANTIN ETIIKKA
VALEHTELU	Joissakin tilanteissa valeella on enemmän suotuisia seurauksia, toisissa ei.	Valehtelemisen salliva sääntö tuhoaisi ihmisten luottamuksen toisiinsa.	Kehotus valehdella on ristiriitainen, sillä kehoituksia ylipäätään ei voi julkilausua puhumatta totta.
VARASTAMINEN	Joissakin tilanteissa varkaudella on enemmän suotuisia seurauksia, toisissa ei.	Varastamisen salliva sääntö romuttaisi talouselämän ja henkilökohtaisen turvallisuuden.	Kehotus varastaa toiselle kuuluvaa omaisuutta on ristiriitainen, sillä varkaus edellyttää, ettei toisella katsota olevan vain tälle kuuluvaa omaisuutta.

- ongelma: entä kun jotkut ehdottomat moraalinormit vaikuttavat joskus olevan ristiriidassa keskenään
 - W.D. Ross: **INTUITIONME** (omatuntomme) kertoo silloin, kumpi normeista on ensisijainen
- monella tapaa ankaraa etiikkaa:
 1. **VELVOLLISUUDENTUNTO** on **AINOA HYVÄKSYTTÄVÄ MOTIIVI**, ei esim. empatia
 2. **POIKKEUKSIA EI SALLITA**, sillä periaatetta ”lisää poikkeus kun siltä tuntuu” ei voi yleistää
 3. velvollisuuksien mukainen elämä on niin ahdistavaa, että meidän on Kantin mukaan oletettava, että saamme **KUOLEMANJÄLKEISEN ELÄMÄN PALKINNON** kestääksemme sitä
 - moraaliperustelee uskoa Jumalaan (yleensähan asia on toisin päin)
 - Kant ei siis väitä, että Jumala on olemassa, vaan että meillä on lupa olettaa hänen olevan olemassa

— hyve-etiikka

TAVOITTELU EDISTÄÄ ONNELLISUUTTA (EUDAIMONIAA)

- kyse ei ole subjektiivisesti koetusta mielihyvästä, vaan onnellisuudesta kokonaisvaltaisena tilana (hyvinvointi)

TIETTY MALLI HYVÄLLE ELÄMÄLLE (TELOS)

- ihmisellä on tietty perusolemus eli essentia (esim. järjellisyys, yhteisöllisyys), jonka avulla voidaan päätellä, millä tavalla eläen ihmis-elämä toteutuisi mahdollisimman hyvin

HYVEET (TOIVOTUT LUONTEENPIIRTEET)

- ”kultainen keskitie” (esim. ei pelkuri, mutta ei hullunrohkeakaan)
- älylliset hyveet ja luonteenhyveet
- hyveitä kehitetään toimimalla niiden mukaisesti (esim. rehellisyyttä puhumalla totta)

KASVATUS

- jotta hyveet automatisoituisivat

IHMISLUONTO

- ihmisen lajiominaisuudet ja perustarpeet

YHTEISKUNTA, JOSSA YKSIÖ ELÄÄ

- vallitseva maailmankuva vaikuttaa käsityksiin siitä, millaisia ihmisen olemuksen ja hyveiden oletetaan olevan
- hyveitä harjoitetaan aina osana yhteisöä

- toisin kuin muut teoriat, ei ole ensisijaisesti kiinnostunut siitä, mitä yksittäisiä tekoja tulisi tehdä tai välttää, vaan mihin suuntaan ihmisten luonnetta tulisi kokonaisvaltaisesti kehittää
 - toisaalta näkee eettisesti mielenkiintoisina myös sellaisia asioita, jotka muut teoriat rajaavat moraalin ulkopuolelle, kunhan ne vain liittyvät hyvään elämään (esim. vapaa-ajan käyttö, itsensä kehittäminen)
 - päämäärään (hyvä elämä) johtavat keinot eivät ole yhdentekeviä päämäärän tavoittamisen kannalta
 - jos konkreettisia toimintaohjeita haluaa, voi miettiä, miten hyveellinen ihminen toimisi kussakin tilanteessa
- antiikin aikana tunnetuin edustaja Aristoteles
- tunnetuimpia nykyedustajia Alasdair MacIntyre ja Martha Nussbaum
- ajatus jostakin teloksesta, jota meidän pitäisi toteuttaa, edellyttää sitoutumista essentialismiin eli olemusajatteluun, jonka mukaan erilaisilla olioluokilla, kuten ihmisellä, on jokin perusolemus, jonka joku kykenee tunnistamaan
 - kriitikoiden mukaan tämä johtaa konservatiiviseen näkemykseen

— sopimusetiikka

- tosiasiasa kirjava joukko keskenään erilaisia teorioita

	OBJEKTIVISTINEN VERSIO	SUBJEKTIVISTINEN VERSIO
META-ETIIKKA	On olemassa yleispäteviä moraalinormeja, ja ne ovat niitä, joista rationaaliset olennot olisivat päässeet sopimukseen ihanneolosuhteissa.	Moraali on vain joukko sopimuksia, jotka olisi voitu solmia myös toisella tavoin. Sopimuksia voi kritisoida, sillä ne palvelevat niiden etuoikeutettujen intressejä, jotka ovat päässeet sopimaan niistä.
NORMATIIVINEN ETIIKKA	Toimi niin, että tekosi noudattavat moraalinormeja, joista rationaaliset olennot olisivat päässeet sopimukseen ihanneolosuhteissa. Suhtaudu niihin kuten velvollisuusetiikka.	Moraali on ikään kuin sopimus, joka hyödyttää kaikkia. Se esim. edistää keskinäistä luottamusta. Jos meillä ei olisi moraalialia, meidän kannattaisi sopia siitä välittömästi. Siispä toimi niin, että noudatat kulttuurissasi sovittuja moraalinormeja. Suhtaudu niihin kuten velvollisuusetiikka.

- tyypillisempiä yhteiskuntafilosofiassa kuin etiikassa
 - esim. John Rawls
 - ✓ kuvitellaan joukko rationaalisia olentoja, jotka eivät tiedä asemaansa tai ominaisuuksiaan tulevassa yhteiskunnassa ("tietämättömyyden verho")
 - ✓ heidän kannattaa oman etunsa tähden sopia sellaisista periaatteista, jotka varmistavat myös heikommassa asemassa olevien kohtuullisen hyvinvoinnin, sillä he eivät halua ottaa riskiä, että joutuvat itse kyseiseen asemaan
 - ✓ näistä periaatteista saadaan objektiiviset kriteerit, joilla arvioida, ovatko todelliset yhteiskunnat oikeudenmukaisia

— oikeusetiikka

- toimittava niin, että moraalisubjektien oikeuksia ei loukata
 - tähän suhtauduttava kuten velvollisuusetiikka
 - ongelma: ketkä kaikki moraalisubjekteja (vrt. eläimet, tulevat sukupolvet)
- liberalistinen käsitys oikeuksista

YKSILÖN VAPAAUS TÄRKEIN ARVO

- esim. vahinkoperiaate: ihmisille pitää sallia niin paljon vapautta kuin on mahdollista aiheuttamatta vahinkoa muille

OIKEUDET SUOJELE- MAAN VAPAUTTA

- vapauden uhkana toiset yksilöt ja valtiovalta

YHDEN OIKEUS AI- HEUTTAA AINA VEL- VOLLISUUKSIA MUIL- LE

- negatiiviset oikeudet: kaikilla muilla velvollisuus olla tekemättä jotakin (esim. fyysinen koskemattomuus)
- positiiviset oikeudet: ainakin joillakin velvollisuus tehdä jotakin (esim. julkinen terveydenhuolto)

KAIKKIEN VAPAU- DEN RAJOITTAMI- NEN VAPAUDEN SUOJELEMISEN NI- MISSÄ

■ liberalistien jakautuminen

SOSIAALILIBERALISMI

- sekä negatiiviset että positiiviset oikeudet
- ihanteena hyvinvointivaltio, joka järjestää mm. kattavan sosiaaliturvan

LIBERTARISMI

- ainoastaan negatiiviset oikeudet
- ihanteena yövartijavaltio, joka lähinnä takaa turvallisuuden, mutta ei muuten puutu ihmisten elämään

● oikeuksien perustelu:

A LUONNONOIKEUDELLINEN: ihmislajin jäsenellä luonnostaan tietyt oikeudet

B SOPIMUSEETTINEN: ihmisoikeuksien sisältö on kansainvälisten neuvottelujen lopputulos

— normatiivisen etiikan kritiikki

Teoriat etäännyttävät
moraalin älylliseksi ongel-
maksi ja luovat illuusion, että
niihin olisi olemassa jokin
oikea ratkaisu.

Moraali on henkilö-
kohtaista ja tapahtuu
aina ainutkertaisissa
tilanteissa.

ETIIKKA MORAALIA
KOSKEVANA YLEISENÄ TEO-
RIANA ON MIELETÖNTÄ

- esim. Ludwig Wittgenstein: ”Siitä, mistä ei voi puhua, on vaiettava.”
 - moraalit, uskonto tai taide ovat tärkeitä elämäntaluita, mutta niistä ei koskaan voi puhua samalla tavoin etäännytetyn teoreettisesti kuin luonnontieteellisistä ilmiöistä
 - asioita ulkopuolisesti tarkasteleva teoria ei koskaan voi kertoa, mikä on nimenomaan tässä tilanteessa oikein tai miten minä koen juuri tämän taideteoksen